

Medkulturna slovstvena slovenistika na delu

Na začetku mojega ukvarjanja z vprašanji medkulturnega pouka in medkulturne književnosti so bile moje izkušnje povezane s poučevanjem hrvaške oz. hrvaške in srbske književnosti kot druge/tuje na nemški univerzi. Obenem so se nam v domačih okoliščinah, na univerzi v Zagrebu, ponujale možnosti za primerjalno regionalno komparativistiko, predvsem zato, ker smo hoteli reševati probleme preučevanja bosanske in srbske ter črnogorske književnosti na novih, modernih literarnozgodovinskih osnovah, oz. zato, ker so se odnosi hrvaške književnosti do omenjenih postavljali v nove družbenopolitične pogoje. Hkrati se je bilo treba boriti za priznavanje nacionalnega karakterja posamezne književnosti in razumeti njihove v primerjalni perspektivi interpretirane medsebojne odnose. Slovenska književnost je bila v tradicionalnem študiju južne slavistike na Hrvaškem, podobno kot na avstrijskih univerzah, kot posebna književnost obravnavana od samega začetka študija slavistike, makedonska pa je bila dodana kmalu zatem, ko je bila ustanovljena, po podobnem simetričnem vzorcu, bolgarska pa šele po razpadu skupne jugoslovanske države.

Problemi, ki smo jih imeli pri poučevanju hrvaške in srbske književnosti na tujih univerzah v tem obdobju, so se hitro razširili na hrvaško južno slavistiko: kroatistika je pri nas postala državni, ločeni študij, naših izkušenj ni hotela integrirati v svoje nove osnove, ne v dimenziji ohranjanja domače filološke tradicije, ne v dimenziji morebitnega premišljevanja o kulturah nacionalnih manjšin na Hrvaškem, prav tako ne o kulturi lastne diaspore (kot se je našlo skupno ime za zamejske in izseljenske Hrvatke). Ostala je torej potreba po organiziranju novega študija južne slavistike, ki kroatistično

problematiko obravnava samo v primerjalni perspektivi in se osredotoča na probleme študija ostalih južnoslovanskih jezikov in književnosti kot drugih/tujih kultur. Bilo je več kot samoumevno, da smo dotakratne lastne izkušnje in teoretična izhodišča vgradili v nov študij, in ker sem se od takrat dalje intenzivneje ukvarjal s slovensko književnostjo, sem na slovstveno slovenistiko postopoma začel gledati s primerjalno in medkulturno optiko. Zanimivo je, da je bila Slovenija, za razliko od Hrvaške, veliko bolj odprta za podobne pristope, ne samo zaradi svoje aktivne kulturne politike do »zamejske kulture«, ampak gotovo tudi zaradi bolj posrečenega razvoja. Skoraj bi lahko obrnil tezo, da komparativna in interkulturna obravnava nacionalnega in drugega/tujega jezika ter književnosti narašča z odprtostjo in demokratičnostjo družbe. Presegati meje, kar smo začeli z Miranom Hladnikom v Zagrebu, je bil uspeh, ki si ga danes še vedno ne moremo privoščiti v lastni hrvaški kulturi.

Celovec/Klagenfurt, kot je bil leto pred tem Trst/Trieste, za takšno demokratično in odprto slovenistiko ni samo cilj, ampak tudi priložnost za nov zagon ne samo zamejske, pač pa tudi »domače« slovenistike. Zdi se mi, da bomo morali z vstopom Slovenije v Evropsko unijo znova premisliti tako pojmovanje meje, obmejne književnosti, kot tudi dinamiko odnosa *svoje* in *tuje*, kajti lahko se zgodi, da se zgodba o lastni identiteti lažje razume na obrobju nacionalne kulture, in obratno, da nas tuje oz. različno zadene v samem središču naše identitete, v očitnem razpadu homogene nacionalne kulture: slovenščina »razpada«, se razslojuje na lokalne jezike, regionalna književnost igra čedalje pomembnejšo vlogo v sliki sodobne književnosti, nekanonska, celo

trivialna književnost zamenjuje kanonske pisce, posamezniki iz samega vrha elitne kulture pa se zatekajo k večjezičnosti ali objavljajo v angleščini.

V takšnih pogojih se mi zdi vključevanje sodobne književnosti in književnosti narodnostne manjšine (bodisi lastne bodisi tuje) v proces izobraževanja od vrtca do univerze, njeno prevajanje in/ali objavljane v dvojezičnih izdajah, pa tudi kompleksno tolmačenje, kjer se dvo- ali večjezična spretnost dopolnjujeta z medkulturno kompetenco, ljubezen do domovinskega z ljubeznijo do sosednjega, drugega, drugačnega, ključna naloga sodobnosti.

Izpostavimo dva primera: **(1)** Lansko leto smo zagrebški slovenisti z lektorico Andrejo Ponikvar gledali odlično inscenacijo sodobnega slovenskega romana. Kot je bilo že opozorjeno, ne samo zaradi »jezikovne mimetičnosti«, ki jo poudarja Đurđa Strsoglavac, pač pa prav zaradi svoje hibridne jezikovnosti Andrej Skubic v *Fužinskem bluzu* računa na našo ali provocira našo medjezikovno, medkulturno kompetenco; saj kaj ni to neka oblika pojavljanja slovenščine? Janina pravi:

Nijesam li dobro u početku primijetila kako Daša postaje nešto opaka. Vjerovatno zbog one ganže, i Daša je prvo gut, pa onda postane nešto sasvim drugo. Franc Kafka. *Metamorfoza*. Pretvori se u gamad. Posvađala se s Mirsadom, kao. Valjda. Počela je iznenada s onom svojom uobičajenom formom. On se sam naslanja na zid z unim svojim pirom, blazno kul – a, zdej se spomnim, vmes smo se ustavil v trgovini na Puharjevi pa kupil pir – a ona je iznenada odlučila da se sakrije neđe u žbunje. Kao, da privuču pažnju. (*Fužinski bluz*, Ljubljana, DZS, 2004, 36.)

Podobno je, kot piše kolegica Strsoglavac, tudi z izmišljenim jezikom imaginarnega otoka Trečič v romanu Romana Baretića *Osmi povjerenik*, kakšna diverzija in hkrati kakšna afirmacija življenjskosti jezika književnosti! **(2)** Ali pa vzemimo lažji primer, paralelno pisanje manj znane slovensko-hrvaške pesnice Antonije Bakse Snel v hrvaški kajkavščini in slovenščini, iz zbirke *Vijolice v kamnu/Fijolice vu kamenu*, Murska Sobota, Franc-Franc, 2005, 20–21:

Prijatelj	Prijatelj
Plakal se den,	Dan je jokal,
a prijatelj je	a prijatelj je
zasunul vrata.	zapahnil vrata.
Naj mu bu!	Kar naj!
Ja mu nam ružila.	Jaz ne bom trkala.

In nenazadnje nekaj res *domačega*: Maruša Krese, *Auf dem Weg/Na poti (Yorkshire Tasche/Yorkshire torba*, Wieser Verlag, Klagenfurt/Celovec, 2003, 82–83) »... vedno na poti tja, kjer me nihče ne pozna / Na poti pred njimi, vedno pred njimi«:

Sovražim jih,
sovražim,
ker so neprestano za mano,
za soncem, za nebom, za morjem,
sovražim jih,
ker kradejo.
Kradejo tiste male nežne stvari.
Kradejo.
Vse male lepote.
Neprestano.

Ich hasse di da,
ich hasse,
weil si immer hinter mir her sind,
hinter der Sonne, dem Himmel, dem Meer.
Ich hasse die da,
weil sie stehlen,
sie stehlen diese kleinen
Aufmerksamkeiten.

Sie stehlen
alle kleinen Schönheiten
unentwegt.

Da vam tudi mi ne bi ukradli *tistih malih nežnih stvari* in *vseh malih lepot*, tukaj končujem s še enim stavkom: sovražimo res lahko le tiste, ki so nam v imenu nacije ali demokracije sposobni vzeti vse naše majhne radosti, kakor nadaljuje pesnica, morje in srečo, zgodbe življenja, pismo in knjigo, na naši edini, neprestano isti poti, na poti v krogu, v starosti.

»Skupna sredina« oz. izkušnje, ki jih imamo različni ljudje enega jezika oz. ki jih postopoma pridobivamo podobni ljudje različnih jezikov kot pisatelji, bralci ali učitelji, književnost v medkulturnem

položaju še dodatno razširjajo. Medkulturna književnost morda ni vedno estetsko, kanonsko pomembna, je pa zato etično: njena, naša *medkultura* je vedno več kot književnost, umetnost sama: ustvarjanje človeku udobne in medsebojno zaupljive, prijazne *sredine*, okolja, domovine/ekovine.

O teoretični plasti medkulturne književne slovenistike bodo zainteresirani bralci našli več v moji razpravi *Književnosti kao druge/strane*, ki bo objavljena v opatijskem zborniku med prispevki s Tretjega hrvaško-slovenskega slavističnega srečanja.

Zvonko Kovač
Univerza v Zagrebu
zkovac@ffzg.hr

Medkulturne vsebine v slovenskem jezikoslovju

Na koprski slovenistiki, kjer delujem, dajemo velik poudarek razumevanju jezikovnih, literarnih idr. kulturoloških posebnosti večkulturnih okolij, še posebej slovenskih obmejnih področij. Prav tako se že vrsto let intenzivno ukvarjamo s področjem slovenščine kot drugega/tujega jezika, tako raziskovalno kot pedagoško. Izhajajoč iz geografske umeščenosti Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem v prostor kulturnega stika med Alpami in Jadranom, je namreč obravnava medkulturnih vsebin že od samega začetka specifična čisto vseh študijskih programov te fakultete. Številni predmeti in moduli se z različnih vidikov lotevajo medkulturnosti, ki torej ne pomeni nečesa novega in tudi ne nečesa, kar bi se rodilo z Evropskim letom medkulturnega dialoga ter izginilo skupaj z njim. Na osnovi dolgoletnega ukvarjanja s to tematiko na jezikoslovnem

področju sem prepričana, da teoretska opredelitev tega pojma pomaga tudi k bolj poglobljeni in usmerjeni obravnavi različnih medkulturnih vprašanj, kar bom skušala pokazati na primeru obravnave medkulturnih vsebin v okviru različnih smeri slovenskega jezikoslovja s posebnim poudarkom na didaktiki slovenskega jezika. Izčrpnije utemeljitve lahko najdete v članku *Medkulturna slovenistika – realnost ali izziv?* (Mikolič 2004b).

Ko govorimo o medkulturnem vidiku na jezikoslovnem področju, gre najprej za to, da jezik opazujemo v neposredni odvisnosti od kulture oz. različnih kultur. Hkratno opazovanje jezika in kulture pa seveda ni usmeritev zgolj sodobnega jezikoslovja. V bistvu lahko govorimo o neprekinjenem zavedanju jezikoslovcev o družbeni determiniranosti jezikovnega